

אשכול יוסף

מאוצרותיו הרבי יוסף זוי סימן טוב שליט"א
מוזבר הספרים "כרם יוסף" וע"א ס' פניה"ק ירושלים תובב"א

6 הדפעות

השלים את חזקתו בעל פני יוסף אל פקאן את קולו אתו בנות "קנאות" | 6 ידיעות חשובות:

1. **מי שיראת ה' בוערת בו באמת.** בספר מגדים הודשים בפרשתנו מביא מהאדמו"ר ממנוקאטש זצ"ל (דברי תורה ח"ג אות ל"א) בשם בעל חידושי הרי"ם זצ"ל בטעם שהבועל ארמית קנאין פוגעין בו, הוי הלכה ואין מורין כן, משום שבכל המצוות שבתורה גם אם אין לבו של האדם חושק ובוטר למצוה, הרי הוא מחוייב לעשותה, משא"כ דין קנאין פוגעין בו נאמר דוקא במי שהוא קנאי באמת וליבו בוטר בקרבו ורע עליו המעשה, כמו שהיה בפנחס, דהנה בדרך כלל מי שבא לשאול את ה"ד, על כרחך שאינו קנאי בליבו, שאם כן לא היה בא לשאול על הדבר, והיה עושה מיד בהתלהבות קודש, ולכן אין מורין כן. כלומר שמי שמידתו שהוא מקנא באמת, צריך היה כבר לדעת ההלכה ולא היה צריך לבוא לבי"ד, כי דין זה אין ב"ד מורים, אבל בשאר דברי קנאות ודאי שצריך תחילה לדרוש בב"ד, (כמבואר בסמך).
2. **בהסכמת גדול החור.** נאמר בתורה (בראשית ל"א) "ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה", ופירש רש"י להפריש את אביה מעבודת כוכבים נתנונה. ע"ל. וכן מבואר במדרשים. ומוכח מזה שעשתה כן רחל בהיותה גמור, ולשם שמים. ואם כן מדוע נעשה שעקב קילל את מי אשר ימצא עמו התרפים, ובעקבות כך מתה ונקברה על אם הדרך? דבר נורא מאד כותב בזה בספר חסידים (מקציע נרדמים סי' תתקכ"ד), וז"ל: ולכן מתה בדרך, והלא כוונתה להוציא עבודה זרה מבית לבן, אלא כיון שהיה יעקב שם, והיה לה לשאול מיעקב, אם יש לקחת את התרפים, הרי כשיש חכם והסיד לישאל ממנו, אין לאדם לעשות דבר בלא עצה, ע"ל. והדברים נראים.
3. **להשחית דבר איסור.** כתב הגאון רבי יוסף שאול נטנון זצ"ל בתשובותיו שואל ומשיב (רביעאה ח"ב סי' קמ"ז), והחזון איש (כלים סי' ב' סוס"ק י"א) שכל ישראל מצווים לעקור כלאים אף בכרם חבירו, ולקוין אילו המורכב באינו מינו. וכן מוכח בלשון רבינו הרמב"ם בפי' למשניות (שבועות פ"ה מ"ו). והארכתי בזה בתשובה בחיבורי שו"ת "אגרות יוסף", ונדפסה בקובץ החשוב "משנת יוסף". וכן כתב הגרי"ח זוננפלד זצ"ל בשו"ת שלמת חיים (ח"ו סי' תשע"ו) שאין ראוי לערער על מעשה הקנאים ששורפים עיתונים שמלעיטין כפירה ומינות. ומרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל בספר דרך שיחה (ח"א עמ' שס"ט) גבי אחד שקרע בבית גביר אחד תמונה לא צנועה, הורה שעשה כדיו. ועוד השיב (שם עמ' רצ"ז) שהחזון איש הורה לבחור שזרק דברי מינות של חבירו שפטר. וע"ע בארוכה בכרם יוסף ב"ק, (עמ' ש"מ והלאה).
4. **זמורני כד הינא טליא.** לפני כשני עשורים, בסביבות שנת תשס"ב, נועצנו ברבותינו אודות אחד העיתונים השבועיים, שהיה מופץ חנים בכל יום חמישי בעשרות אלפי עותקים, שהרבה להטיח דברי בלע אפיקורסות ורכילות, וניסה לסחוף המון העם נגד מופת דורות מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל, במסווה של קנאות ה' ודאנה לעולם התורה. הכל מחמת קנאת איש מרעהו, אהבת כבוד ובצע, ושינוי הפוליטיקה. וב"ה ללא הועיל. והורו לנו רבותינו, שמוותר וראוי לכלות ולאבד אותם עיתונים, ובני החבורא במשך כמה שבועות בכל יום חמישי לפנות בוקר, עם עלות השחר יצאו להשמיד ולכלות מהעולם אלפי עיתונים אלו, והצלנו אלפים מלשון הרע ורכילות, מחלוקת, ובטול תורה, ומיד חזרנו להתפלל את תפילת שחרית בהיכל הישיבה בדביקות ושמה.
5. **אזכרה ימים מקדם.** לפני כעשרים וחמש שנה, בכחרותו של ידידנו הגאון רבי יקותיאל אהב ציון שליט"א בעל שו"ת יעלת חן וספר זכר עשה, אב"ד בעיר טבריה, שהיה חרד בראותו בדרך ליישיבה, בשכונת מקור ברוך, סמוך ונראה ליישיבת יקרי ירושלים שמוכרים בקוסם עיתוני תועבה, והיה מקדים לבוא השכם בבוקר, ולהשמיד את כל העיתונים, ויותר ממה שהתקיים בדברים אלו ובערת הרע מקרבך, הדבר נסך רוח קדושה ויראת ה' צרופה על כל בני החבורה.
6. **עובדא מעניינת.** ידידי הגאון המפורסם רבי אליקים דבורקס שליט"א, הביא עובדא דהוה עם הצדיק רבי יושא מאניפולי שפעם אחת כשהלך לקבץ כסף מעשירים עבור מצות פדיון שבויים, מצא בבית אחד הגבירים ציפורים הכלואות בכלוב, מיד עשה מעשה ופתח את דלת הכלוב וכל הציפורים התעופפו החוצה לחופשי, והפטיר ואמר: "מכתת אני את רגלי ממקום למקום בטורח ויגיעה עבור מצות פדיון שבויים, ברם גם זה מעין מצות פדיון שבויים. והובא מעשה זה בספר בוצינא קדישא שנת תרפ"ד מהגאון רבי נתן קאליבעל זצ"ל, ומבארים העולם שרבי יושא סבר שיש בכך הצלה לבעלים מאיסור צער בעלי חיים. ועכ"פ לדינא יש הרבה לפלפל במעשה זה.

"ויתקף בנה בנות צלפחד"

היאך בנות צלפחד לא נישאו עד גיל ארבעים שאו כבר אי אפשר ללדת ואין סומכין על הנס?

תנא, בנות צלפחד "צדקניות" היו, שלא נישאו אלא להגון להן. תני רבי אליעזר בן יעקב: אפילו קטנה שבהן לא נשאת פחותה מארבעים שנה. והאמר רב חסדא: ניסת פחותה מבת עשרים, יולדת עד שישים. בת עשרים יולדת עד ארבעים. בת ארבעים, שוב אינה יולדת? אלא מתוך שצדקניות הן נעשה להן נס כיוכבד [ב"ב קיט:].

יישוב א' - לסמוך על הנס בשב ואל תעשה

השד"ח (פאת השדה מע' א' אות י"ח) מחדש שבשב ואל תעשה מותר לסמוך על הנס, והביא ראיה מבנות צלפחד שסמכו על הנס ולא נישאו עד שהיו בנות ארבעים למרות שאו כבר מסתכנות שלא יוכלו יותר ללדת, כמבואר בגמרא. והוסיף להביא ראיה מהגמרא בתענית (כא). גבי נחום איש גם זו שמטתו היתה מונחת בבית רעוע, ואמר פנו תחילה את הכלים ואח"כ את מטתי, שכל זמן שמטתי מונחת בבית, אין הבית נופל, ומוכח שרשאי לסמוך על הנס בשב ואל תעשה, ושכן דקדק בחי' יד דוד בעובדא דנחום איש גם זו שסמך על הנס בשב ואל תעשה. ודחה השד"ח ראיה זו, דשאני התם שהיה נחום איש גם זו סמוך ובטוח בצדקותו בהשי"ת, כעין מה שאמרו בוזה"ק (ריש וישלח דף קס"ו) ע"פ "וישלח יעקב מלאכים", ובההיא דנקדימוון בן גוריון בתענית (יט:), שהבטיח להאדון על הגשמים, לפי שהיה בטוח בזכות השנים עשר שבטים, וכמ"ש המהרש"א שם.

ולפענ"ד יש להביא כמה ראיות דאין לסמוך על הנס בשב ואל תעשה. דהנה ממה שהתקשו הפוסקים בדברי הגמרא בכרכות (לב:), גבי נחש כרוך על עקבו, היאך סמכו בזה על הנס, ולא מצינו שתירצו לחלק כיון דהוי בשב ואל תעשה, כמבואר בחיבורי שאגת יוסף סכנה ורפואה (סימן ט"ז), מוכח שאין חילוק בדבר, ובכל אופן אין לסמוך על הנס גם בשב ואל תעשה.

ועוד ראיה לדבר שאף בשב ואל תעשה יש איסור להסתכן ולסמוך על הנס, דהנה הר"ן (בשבועות (פרק ג') כתב שהנשבע שלא יאכל שבעה ימים הרי זה נשבע לעבור על דברי תורה, דמקרא מלא דבר הכתוב "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש", והרי זה בשב ואל תעשה. ודוחק ליישב דמכל מקום השבועה הוי בקום ועשה, דמכל מקום עיקר הסכנה במה שאינו אוכל בשב ואל תעשה. וכן כתב האור זרוע שאם החולה יודע בעצמו שצריך לאכול ומחמיר על עצמו שאינו אוכל עליו הכתוב אומר "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש", וזה ודאי הוי בשב ואל תעשה גרידא בלא שבועה.

וכן פסק בספר פקוח נפש להגאון ר' אליהו מאיר פייוולואן זצ"ל (סימן א') שגם מי שגורם מיתה לעצמו בשב ואל תעשה הרי זה בכלל מאבד עצמו לדעת, דאין נפק"מ וחילוק בדבר הן מצד הדין והן מצד הסברה והרי זה ייענש בידי שמים.

יישוב ב' - אשה אינה מצווה על פריה ורביה

עוד יש לדחות בפשיטות שאין ראייה מבנות צלפחד לסמוך על הנס בשב ואל תעשה, שהרי אשה אינה מצווה בפריה ורביה, ולכן בנות צלפחד סמכו על הנס ולא נישאו עד שמצאו אנשים הגונים להם, [ברם יעויין ברשב"ם שם, שכתב שבנות צלפחד בטוחות היו בצדקתן שיעשה להם נס כיוכבד].

וכדאיתא ביבמות (סה:): "האיש מצווה על פריה ורביה, אבל לא האשה, שנא: 'ומלאו את הארץ וכבשוה', איש דרכו לכבוש, ואין אשה דרכה לכבוש. רב יוסף אמר מהכא (בראשית ל"ה) 'אני אל שדי פרה ורבה', ולא קאמר פרו ורבו. רבי יוחנן בן ברוקה אומר, על שניהם הוא אומר (בראשית א'), ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו". והלכה כתנא קמא שאשה פטורה ממצות פריה ורביה, וכן פסק השו"ע (אבה"ע סי' א' סעיף י"ג), וכתב הטור שלפיקך אם מבקשת גט בטענה שאינה ראויה להיבנות ממנו, אין שומעין לה, כמבואר בהלכות גירושין.

ומבואר עוד ברמב"ם (פרק ט"ז מהל' איסורי ביאה הלכה י"ב), ובשו"ע (סי' ה' סעיף י"ב), שהאשה מותרת לשתות כוס של עקרין כדי לסרס עצמה שלא תלד, ומוכח מזה שאינה מחוייבת אפילו במצות שבת. וכן הוכיח מרן החיד"א בברכי יוסף (אבה"ע סי' א' סקט"ז), ממה שאמרו בתוספתא (פ"ח דיבמות), האיש אינו רשאי לישב בלא אשה, והאשה רשאית לישב בלא איש. האיש אינו רשאי לשתות כוס של עקרין, כדי שלא יוליד, והאשה רשאית לשתות כוס עקרין שלא תלד, האיש אינו רשאי לישא עקרה וזקנה והאשה רשאית להינשא אפילו לסריס. ובספר נחל איתן (פט"ו מהל' אישות הט"ז דף ס רע"ב), כתב שכן דעת הרשב"א והר"ן בתשובה שהובאו בבית יוסף (יו"ד סי' רכ"ח). וכן העלה הנצי"ב מוולאזין זצ"ל בספרו העמק שאלה (וזאת הברכה שאילתא קס"ה אות ב'), והוכיח מדברי השאילתות שמצות שבת תלויה במצות פריה ורביה, וכיון שנשים פטורות ממצות פריה ורביה, פטורות הם גם ממצות שבת, ושכן מוכח ביבמות (סה:), במעשה אשתו של רבי חייא ששתתה כוס של עקרין מחמת שפטורה מפריה ורביה. וראה מה שהארכתי בזה בחיבורי טבעת יוסף חו"ק, (הלכות פרי"ו).

וכן ראיתי להגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד בקובץ שיעורים (ב"ב קיט:), שהקשה כדברי השד"ח היאך בנות צלפחד סמכו על הנס, והלא כיון שבדרך הטבע לא יוכלו להוליד, הרי זה בגדר שכיח היויקא, ובכה"ג לא מהני שלוחי מצוה אינם ניווקין, וכיון שכן היאך המתנינו אפי' בשביל למצוא הגון להם. והניח בצ"ע. ולכאורה תימה דל"מ, שאינם מצוות כלל בפריה ורביה, ושפיר יכלו לסמוך בזה על הנס.

ושמא י"ל שאע"פ שבעלמא אשה אינה מצווה בפרי"ו מ"מ בנות צלפחד נצטוו, דהנה נגמרא ב"ב (קכ). איתא, אמר רב יהודה אמר שמואל בנות צלפחד הותרו להינשא לכל השבטים שנא' (במדבר ל"ו), 'לטוב בעיניהם תהיינה לנשים', אלא מה אני מקיים אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים, עצה טובה השיאם הכתוב שלא יינשאו אלא להגון להן. ואולי בפסוק זה 'לטוב בעיניהם תהיינה

לנשים" נצטוו בנות צלפחד להינשא, א"נ כיון שעכ"פ היה כן רצון השי"ת לא היו ממתנינות אם א"א לסמוך על הנס.

אולם לקושטא דמילתא נראה שודאי אין להוציא מהפסוק חיוב על בנות צלפחד להינשא, אלא רק הורשו להינשא לכל השבטים אבל לא התחייבו. וכן לא מסתבר לתרין שמכיון שהיו חכמניות דרשניות צדקניות כדאיתא שם היו מקיימות, דאדרבה כיון שאינן חייבות מעיקר הדין סמכו על הנס.

וכן מפורש בחידושי הגאונים (עין יעקב שם) וז"ל: "ונראה דלא פריך שלא היה להן להתעכב עד ארבעים שנה, דכיון דכוונתן היתה שלא יינשאו אלא להגון להם שפיר עשו דאשה לא מיפקדא אפריה ורביה". וכן כתב בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' קנ"א), שמי שעבר עליו עשרים שנה ולא נשא אשה אומר הקב"ה תפח עצמותיו, וכופין אותו לקיים מצות פרי"ו, משא"כ אשה שאינה מצווה כלל על מצות פרי"ו, אין כופין אותה לינשא, שהרי בנות צלפחד לא נישאו אפי' הקטנה שבהן עד ארבעים שנה. וכ"כ בחי' עמודי ירושלים (ירושלמי יומא ז.) בשם הפני משה והתורת חיים.

ובשו"ת יהודה יעלה (ח"ב אבה"ע חו"מ סי' כ"ו) ביאר כיו"ב דמה שפירש רשב"ם בקושיית הגמ' שלא היה להן להתעכב כל כך, אין ר"ל לפי שמצוות על שבת, שא"כ היה לו לומר שלא היו רשאין להתעכב, אבל כתב רק לא היה להן. אלא כוונת הקושיא שמסברא כדי שיקפצו עליהן בני אדם הוגנים ולא יינשאו לבסוף לאנשים שאינם הגונים לא היה להם להתעכב, וגם מטעם שמכל מקום יש להן מצוה שמסייעות לבעל לקיים מצות פריה ורביה כמו"ש הר"ן רפ"ב דקידושין, ומטעם זה אמרו שם (קידושין מא.) מצוה בה יותר מבשלוחה, ולכן כיון שהיו צדקניות לא היה להן להתעכב כל כך, אבל מכל מקום אינן חייבות בדבר כלל, שאל"כ אינו מובן תירוץ הגמרא שבטחו בצדקתם שיעשה להם נס לדחות המצוה.

יישוב ג' - בת ארבעים שתלד אינו נס טבעי גדול כל כך

הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בשו"ת האלף לך שלמה (אבה"ע סי' ט) מתרץ שאין הדבר נס טבעי כל כך גדול, ומצוי שנשים יולדות גם כשנישאו לאחר ארבעים שנה, ולכן הורה אודות אחד שהיה לו רק בת אחת ומתה אשתו ונשתדך עם בתולה בת ארבעים שנה, ועתה ייעצו לו לבטל השידוך היות שבת ארבעים שוב אינה יולדת, כמו"ש בפ"ח דב"ב, והשיב יקח ויקח ולא עדיף הוא מבני שבט מנשה שנשאו בנות צלפחד שהיו בנות ארבעים, וכתב בעין יעקב בשם הריטב"א שהבעלים שלהם סמכו על זכות הנשים שיהיה להם נס. ואף שאמרו חז"ל שאין סומכין על הנס, לאו כל הנסים שווין, וכמו"ש בב"מ (קו.), דנהי דלניסא רבא לא חזינא לניסא זוטא חזינא. ולפי זה אין ראייה מבנות צלפחד שמוותר לסמוך על הנס בשב ואל תעשה.

יישוב ד' - המהרהרת לינשא יולדת גם אחרי ארבעים שנה

עוד תירץ הגר"ש קלוגר זצ"ל שמה שאמרו חז"ל שבת ארבעים אינה יולדת, היינו רק אם לא היה לה בינתיים הרהורי בעל, אבל אם היה לה הרהורי בעל שפיר יולדת, כעין שאחז"ל גבי אשה אלמנה שלא נשאת עשר שנים ביבמות (לד:), דאמר רבא לבת ר"ח קא מרגני רבנן אבתרך, ואמרה היא אנא דעתא עלך הוואי, והוא הדין בבת ארבעים הוי כן, רק השי"ס מקשה כיון שהיו בנות צלפחד צדקניות ודאי לא היה להם הרהורי בעל וכיון שהם צדקניות יפקדו בנס, ולכן הורה לאותו בחור לנושאה לאותה בתולה בת ארבעים ממה נפשך.